

Andrej Nikolaidis: O kritici

Na kraju Bressonovog *Dnevnika seoskog sveštenika*, glavni lik umire u mukama. Bolovi u stomaku (onakvi kakve će, mnogo godina docnije, imati Kurt Cobain) su već odavno nesnosni, kao što su nesnosni i ljudi koji čine sve da sveštenikove posljednje dane učine paklenim.

Pa ipak, prije nego će izdahnuti, sveštenik, u najvećem miru i sa najvećom sigurnošću, izgovara znamenitu repliku: *Što god da je, sve je milost Božija*.

To je trenutak u kojem čovjek posve odustaje od kritičkog pristupa, odustaje od pitanja, odustaje od odgovora, kada napušta svaki metod analize za koji je znao i svakiself-made interpretativni model, pa pitanje svoje smrti i svrhovitosti svog života, čitavu svoju priču, sa svim mogućim značenjima, prepušta u ruke velikog Drugog.

Slavoj Žižek tvrdi kako totalitaran nije onaj koji ima sve odgovore, nego onaj koji ima sva pitanja.

Q&A forma, zamišljena kao demokratska, zapravo je totalitarna.

Dok traje igra postavljanja pitanja, dok smo u stanju ubijediti sebe da tamo, negdje, ima neko ko nam može odgovoriti, naš simbolčki poredak je osiguran. Garancija njegove cjelovitosti je veliki Drugi.

U životu, sva pitanja ima histerik – zato je u demokratskim društvima javno mnjenje permanentno histerizirano – "ono ima pravo da zna", stoga ono ima sva pitanja. Jednako su histerizirani i ljudi u bogomoljama, sa bezbroj pitanja "o, zašto" za Boga, koji je očito napustio svijet, bježeći kao posebna vrsta političkog emigranta od represivnog poretka koji je sam stvorio, u kojem je podvrgnut dvadesetčetvoročasovnom isljeđivanju.

U smrti, iz hrišćanske perspektive Bressonovog sveštenika, sva pitanja ima Bog – njemu ćemo morati odgovarati za svaku misao i pogled, naročito za sva pitanja koja smo adresirali na njega. I obratno, svaki pitac će biti pitan: po dolasku demokratije, paliće morati odgovarati za zločine totalitarnog *ancien régime*a, isljednici će biti javno isljeđivani.

Zamislimo sada situaciju koju mi je predčio Aleksandar Bečanović: zamislimo da smo sebe ubijedili da kritičko promišljanje ne vodi odgovorima, još manje promjeni nesnošljivog društvenog, ekonomskog i egzistencijalnog stanja koje kao da je sačinjeno od armiranog betona, zamislimo da smo nakon cjeloživotne borbe sa svijetom i sa sobom, umorni od svega, na samrti izgovorili: *pa dobro, što god da je, sve je milost Božija*, izgovorili to onako kako očajni kockar koji je već sve izgubio odigra posljednjeg asa.

Zamislimo da kažemo tako, da na koncu izgovorimo te riječi koje treba da riješe sve. Kažemo. I onda... ništa. Sve ostaje isto: tako mnogo pitanja i niti jedan odgovor.

Nije li to apsolutni užas? Trenutak u kojem je prekasno za borbu, jer smo se već predali, a

prekasno i za predaju, jer predaja nije značila ništa, jer nemamo šta predati i nemamo se kome predati.

Pitanje vjernosti kritičkom mišljenju zato treba postaviti ovako; ne radi se o tome što ćemo dobiti (u smislu intervencije u prostoru društvenog, u smislu promjene kojuće naše kritičko pisanje generisati), nego o tome što možemo izgubiti.

Što nas dovodi do osnovne pozicije onoga koji piše, a koja je, čak i kada je najagresivnija, zapravo defanzivna. Kritičko mišljenje i pisanje *supar excellence reakcionarne* djelatnosti: u krajnjem, to činimo ne zato da bismo promijenili svijet, nego da nas svijet ne bi uništio. Ne kako promijeniti, nego kako preživjeti svijet. Funcija mozga u krajnjem se ne razlikuje bitno od funkcije jetre: i njegov je posao da preradi sve one otrove koje, uz svaki pogled, dodir i misao, unosimo u nas.

Biti dosljedan vlastitom kritičkom mišljenju – nije to laka stvar. Jer rezultatiće nužno izostati, svijet će svakako ostati gluv za sve vaše analize, projekcije i upozorenja, sve one stranice i rečenice u koje ste unijeli tako mnogo truda i strasti, one u koje ste unijeli najviše nade, nijemo će potonuti u od štamparske boje crnom, neprozirnom okeanu na čijem dnu ih već čekaju bezbrojna izgubljena djela duha. Ma koliko hrabro vikali, odgovoriće biti ravnodušna tišina. Onda kada vam se učini da ste nešto promijenili, bće to samo zato da biste na koncu bili osuđeni da gledate kako oni koji društvo oblikuju prema vašim idejama stvaraju nakazu – na koncućete biti osuđeni da gledate kako se ono što je trebao biti spomenik vašim idejama pretvara u najuvjerljiviju osudu tih ideja.

Da: izgledno je da nastavkom kritičke borbe nećemo dobiti ništa. Ali predajom možemo izgubiti sve.

Vjernost vlastitoj kritičkoj poziciji, bez obzira na sve prigovore, od lčnih do načelnih, koji vam mogu biti upućeni, tako postaje moćno oružje: ogromna je snaga onoga što se dešava *uprkos svemu*.

Konačno, i uprkos svemu, kritičko mišljenje je stvar stila. Znete kako ide dalje: stil je ukus, ukus je karakter, karakter je sudbina.

Pa ako je uloga (ili izbor, jer kako kaže Wilde: pravi se džentlmen uvijek bori za unaprijed izgublenu stvar) kritičkog intelektualca da bude poražen, jer je pčela koja upućuje zamjerke drugim pčelama dok oprasuju cvjetove, jer je mrav koji drugim mravima zamjera višak pokornosti i discipline, jer je vuk koji drugim vukovima zamjera krvoločnost, čak i ako je tako, slobodan je izabrati stil kojimće biti poražen.

To nije malo. To je sve.

Andrej Nikolaidis